

Magdalena Wagnerová

Pozoruhodná místa Čech, Moravy a Slezska

Praha, 2023

NAKLADATELSTVÍ
PIOTI

Copyright © Magdalena Wagnerová, 2023

Photos © Pavel Jeřábek, Magdalena Wagnerová, Depositphotos,

Yan&baara Čelikovských – YBstudio, 2023

Copyright © Nakladatelství PLOT, 2023

ISBN 978-80-7428-446-5

Obsah

Úvod	/	5
1. Loket	/	9
2. Světce	/	13
3. Horšovský Týn	/	17
4. Klenová	/	23
5. Rabí	/	27
6. Libín	/	31
7. Plechý	/	37
8. Rožmberk a Český Krumlov	/	43
9. Dívčí kámen	/	49
10. Hluboká	/	55
11. Zvíkov	/	61
12. Dobříš	/	65
13. Žebrák	/	69
14. Krakovec	/	71
15. Panenský Týnec	/	73
16. Hasištejn	/	77
17. Komáří Hůrka	/	81
18. Pravčická brána	/	87
19. Houska	/	91
20. Čertovy hlavy a Sedm chlebů	/	97
21. Říp	/	1017
22. Vyšehrad	/	107
23. Borotín	/	113
24. Choustník	/	117
25. Sázavský klášter	/	121
26. Ještěd	/	125
27. Trosky	/	131
28. Sedlec	/	135
29. Žleby	/	139
30. Telč	/	143
31. Landštejn	/	147

- 32. Cornštejn / 151
- 33. Pernštejn / 155
- 34. Litomyšl / 159
- 35. Potštejn / 165
- 36. Ratibořice / 169
- 37. Sněžka / 173
- 38. Jánský Vrch / 179
- 39. Praděd / 183
- 40. Macocha / 189
- 41. Slavkov – Austerlitz / 193
- 42. Lednice / 197
- 43. Velehrad / 201
- 44. Lukov / 205
- 45. Helfštýn / 209
- 46. Hradec nad Moravicí / 213
- 47. Radhošť / 217

Prameny, odkazy a další literatura / 222

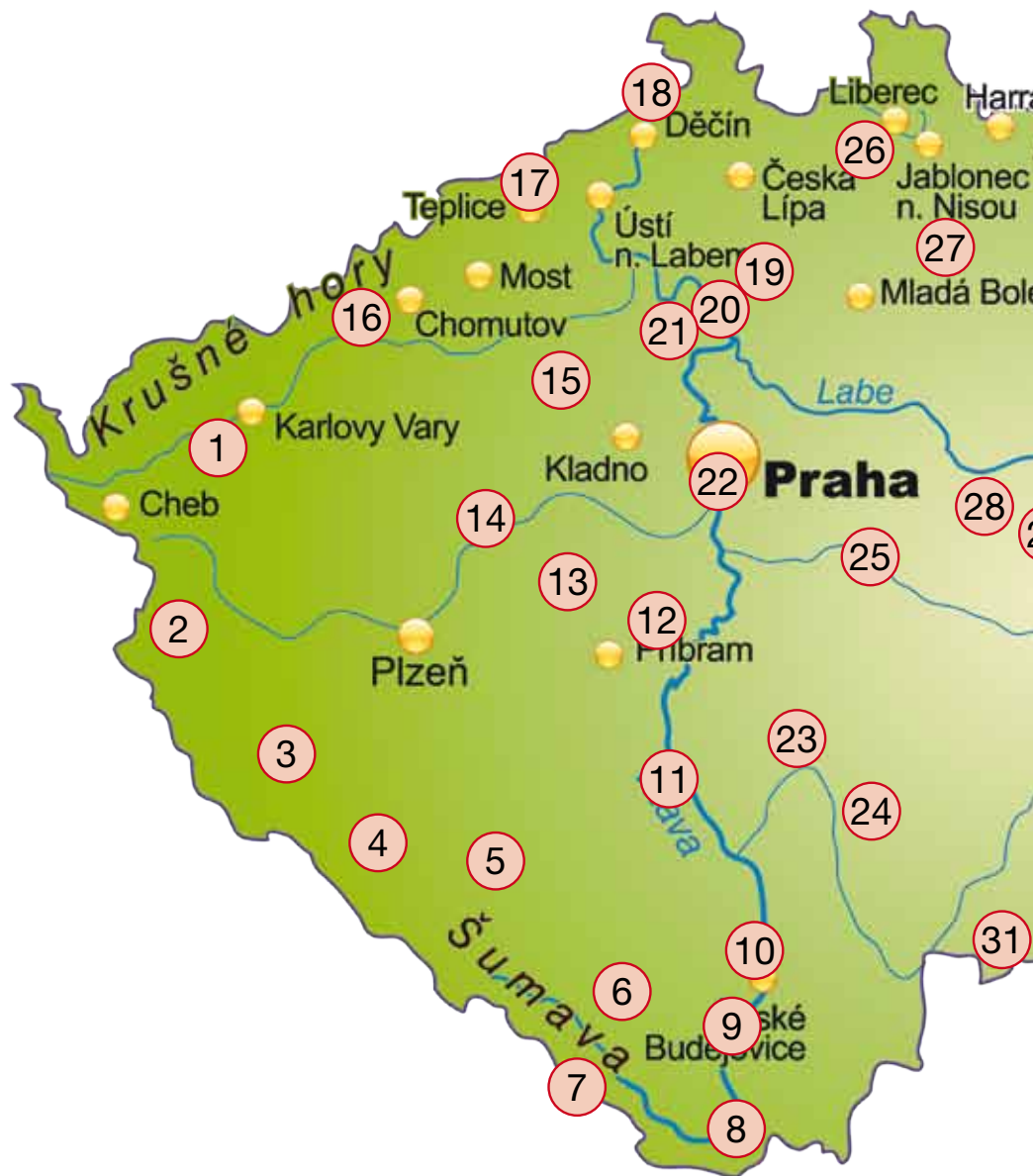

NEKONEČNÁ PALETA MOŽNOSTÍ

Cesty po vlastní zemi, jakkoli vynucené, vždy byly a stále budou v tom širším slova smyslu putováním po rodném kraji, který nahlížíme s láskou a pochopením, pro který máme slabost. Máme však nespornou výhodu; Čechy, Morava a Slezsko jsou krajiny krásné, tajemné, zadumané, půvabné, romantické, dynamické a překypující tolika zajímavými místy, že jeden život nestačí, aby to všechno pojal. A tak vyrážíme znova a znova, jsme stále překvapováni a necháme se překvapovat, jak různorodá je naše země, jak bohatá a malebná, otevírající širokou náruč pestré nabídky pro skromného návštěvníka, vděčného poutníka i náročného pozorovatele.

Kamkoli v naší zemi zabloudíme, nalezneme kus sebe sama; skryté tajemství v rozvalinách byvšího šlechtického sídla, kruciólní příběh ukrytý v nitru hory, historii celého našeho rodu v kostce pod střechou zámku, který byl kdysi hradem a předtím tvrzí a ještě předtím dávným slovanským hradištěm. Tady se odehrála bitva, která přesměřovala dějiny českých zemí, tam se rozhodlo o postavení naší země v kontextu historie Evropy... Zde leží pod zemí stovky předků, odhodlaných bránit vlastní přesvědčení, hrdost a svobodu do posledního dechu. Tamhle bývalo pohřebiště, kde skončily desítky vzpurných prapředků... O kousek dál se údajně stal zázrak! A vedle všech těch proslavených, i když často zaniklých hradů, zámků, bitevních polí, popravišť, bájných kopců nebo tajemných míst ještě zůstává prostor pro všemožné pověsti, mýty, legendy, báchorky, příběhy a pohádky, jejichž protagonisté případně doplňují krajinu o syté barvy fantazie, podložené však realitou života, která jako neomylná směrovka ukazuje, kudy pokračovat v započaté cestě. Neboť nikdo z nás není výjimkou, všichni jsme součástí tohoto místa kdesi ve střední Evropě, vpravdě poskládaného z pozoruhodných míst naplňujících naše srdce až po okraj.

Tato publikace je jen skromným příspěvkem, který v žádném případě nemá ambice zmapovat všechna místa v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jež zasluhují naši pozornost. Se skromností pokorného objevitele se jen pokouší naznačit, kolik existuje možností, směrů i konkrétních cílů, za nimiž stojí za to vykročit. Je to jen malé torzo, které však rozkrývá nekonečnou paletu, umožňující každému namalovat takový obraz, jaký si bude přát.

1. LOKET

Loket byl od samého počátku významným hradem. Vzhledem k tomu, že nedaleký Sedlec zanikl, bylo třeba najít vhodné místo, kam přenést královský úřad. Za vlády Lucemburků byl Loket několikrát sídlem členů královského rodu. V roce 1319 zde přebývala Eliška Přemyslovna s malým kralevicem Václavem, což nebyl nikdo jiný nežli budoucí král Karel IV., který zde byl na otcův příkaz následně dva měsíce také vězněný. Jak se uvádí ve starých letopisech, tenkrát se Janu Lucemburskému doneslo, že jeho choť, královna Eliška Přemyslovna, proti němu chystá spiknutí, aby mohla za nového českého krále dosadit jejích, ale především svého syna Václava. Král pomluvám uvěřil a velice se rozzuřil. Na nic dalšího nečekal, usedl na koně a v doprovodu dvou set zbrojnošů odjel na Loket, kde královna přebývala a kde ho také přijala se všemi poctami, jaké náleží skutečnému králi. O to větší byl její údiv, když Jan Lucemburský, jakmile stanul na hradním nádvoří, poručil, aby mu neprodleně hrad vydali. Posádka, tvořená královninými lidmi, se postavila na odpor a rozpoutal se nerovný boj. Druhého dne královna viděla, že její posádka už příliš dlouho nevydrží vzdorovat tak velké přesile, jakou bylo vojsko, které si s sebou přivedl král až z Prahy, a raději se vzdala. Král uvěznil řadu jejích lidí včetně jedné ze společnic, a bez milosti je poslal na mučidla, aby jim rozvázal jazyk. Vyděšení zajatci řekli, co věděli i nevěděli. Řekli by cokoli, jen aby ukončili kruté mučení. Král se dozvěděl, co se dozvědět chtěl, nehledě na pravdu. Elišku odeslal na Mělník a syna Václava ponechal v zajetí na Lokti a určil mu stráž, která ho hlídala na každém kroku, ačkoli šlo o tříleté dítě, které by těžko mohlo zosnovat nějaké spiknutí. Tak to zůstalo téměř dva měsíce, dokud se králova zlost nezmírnila a jeho obavy se částečně nerozplynuly. I když mnohé prameny uvádějí, že od té doby už manželství Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny nikdy nebylo takové, jako předtím. Stín pochybností a jistě i zklamání padl mezi krále a královnu a nahlodal to nejcennější, co mezi mužem a ženou může být, a to je důvěra.

Z té doby pochází také pověst o divém psu, který prý patřil jednomu z neviných obránců hradu. Jeho pán na mučidlech přiznal, že královna

opravdu chystala proti Lucemburkovi spiknutí, a protože promluvil jako první, následky mučení přežil. Časem ho dokonce propustili, ale zoufalý křivopřísežník svoji vinu neunesl a pomátl se na rozum. A tak se nástrojem pomsty stal jeho věrný pes, který se noc co noc měnil v divou obludu a napadal každého, kdo patřil ke králově ozbrojené družině a potuloval se po setmění po hradbách. Často se stalo, že ráno našli některého z králových mužů na hradbách zardoušeného. Řádění divého psa ustalo teprve tehdy, když z Lokte odtáhl poslední z mužů, které sem osudného dne Jan Lucemburský přivedl.

Za panování Václava IV. se Loket dočkal několika přestaveb, došlo k výraznému rozšíření hradu, čímž se Loket stal jedním z nejpevnějších středověkých hradních sídel tehdejší Evropy. Pokud zde nepřebýval někdo z královské rodiny, hrad ovládal královský purkrabí jako zástupce krále. V okolí vznikl systém služebných manství, a tak na

hradě zasedal také manský soud. Tento systém se udržel přibližně do poloviny 17. století. Ale ještě předtím, v roce 1434, Zikmund zastavil jak město, tak hrad svému kancléři Kašparu Šlikovi. Roku 1562 přešel hrad do majetku měšťanů. Po třicetileté válce nastal úpadek hradu a v roce 1725 se zde rozpoutal obrovský požár, který dílo zkázy dokončil. Obrat nastal – poněkud paradoxně – až na počátku 19. století, kdy byla na hradě zřízena věznice, ke které později přibýly také státní úřady.

Původně hrad obsahoval základní prvky – nezbytné opevnění, palácovou budovu a dominantní hranolovou věž, která stála na nejvyšším místě skalního hřebene. Proti ní byla na opačném konci hradní zástavby kaple. Zajímavé jsou její rozměry. Šlo totiž o rotundu, která měla v průměru 3,6 metru, a tím se stala nejmenší stavbou tohoto druhu v Čechách. Z té se však příliš nedochovalo. I přesto patří hradní areál k nejlépe zachovalým středověkým objektům v našich zemích.

2. SVĚTCE

Schylovalo se k večeru, když se v ohybu cesty ozvalo zběsilé skřípění kol a dusot koňských kopyt, doprovázený zuřivým psím štěkotem. A tu se před užaslým zrakem náhodného chodce objevilo ohnivé čtyřspřeží a za ním se hnali všichni zdejší psy, rozdráždění, jako by pronásledovali samotného ďábla. Chodec stačil jen tak tak uskočit stranou. Když se celý vyděšený vyškrábal z úvozu zpátky na cestu, zahlédl už jen vzdalující se kočár s Husmannem na kozlíku. Rytmistr práskal bičem jako šílený, poháněl koně ke stále větší rychlosti a jeho smích se rozléhal krajem ještě dlouho potom, co kočár zmizel bůhvídkde. Chodec se rychle pokřížoval, ale to neměl dělat. V tom okamžiku byl Husmann zpátky, ukázal na něj bičem a nešťastník se propadl do země.

Od té doby se lidi začali rytmistra bát. Jakmile se někde ukázal, každý se snažil někde schovat. Pocestní měli oči na stopkách a když zaslechli, že se blíží nějaký povoz, schovali se do nejbližšího křoví. Matky říkaly zlobivým dětem, že si pro ně Husmann přijde a odnese je do pekla, a nevěsty v předvečer svatby pečlivě zavíraly brány svých dvorů, aby je Husmann nemohl odvézt pryč. Ale kdo byl onen divoký Husmann, že se ho báli v celém kraji?

Paulánský¹ klášter ve Světcích u Tachova byl vybudovaný v 17. století, a nemalou měrou se o to zasloužil jistý císařský rytmistr Johann Philipp Husmann, baron z Namedy a Riolsburku² s chotí Amálií, rozenou z Donína. Z dobových pramenů vyplývá, že majitelé panství darovali řádu paulánů čtyřicet tisíc zlatých a posléze ještě deset tisíc na další stavební náklady. Bývalý kostel, už notně zchátralý, mohl být konečně přestavěn, aby vznikl klášter pro dvanáct řeholníků. Volba padla na paulány údajně proto, že se přimluvili u císařského dvora ve Vídni, aby byl Husmannovi prominutý jakýsi trest.

Pozemky, na kterých stál rozpadající se kostel, ale patřily řádu křižovníků, takže došlo ke sporu, který musel řešit až pražský arcibiskup.

1 Řád Nejmenších bratří sv. Františka z Pauly je římskokatolický řád, který založil svatý František z Pauly a schválil papež Sixtus IV. v roce 1474.

2 Johann Philipp Husmann žil v letech 1590–1651.

Ke slavnostnímu předání kostela sice došlo v létě roku 1641, ale spor pokračoval ještě celé století, takže se pauláni pustili do stavby kláštera raději za hranicemi sporného pozemku. Stavba byla dokončena už za nového majitele panství – Jana Filipa, hraběte Losyho z Losinthalu³. Chrám se dvěma věžemi byl zasvěcený čtrnácti svatým pomocníkům a vybudoval ho s největší pravděpodobností italský architekt Giovanni Domenico Orsi. I když se časem křižovníci s paulány smířili, starý kostel svému osudu neunikl, protože ho beztak zbořili a rozebrali na stavební materiál. Ale vraťme se ještě zpět k důstojníkovi císařské armády Husmannovi – dominantní postavě osady Světce.

Husmann pocházel z rýnského šlechtického rodu, který původně sídlil na zámku Namedy. Na začátku třicetileté války působil v císařské armádě a po vítězné bitvě na Bílé hoře mu císař Ferdinand II. za zásluhy prodal město Tachov za velmi dobrou cenu, za 96 859 míšeňských kop, a udělil mu titul barona. To však nestačilo, aby si získal srdce tachovských občanů, kteří tím přišli o svá privilegia. A tak byla pověst o ukrutném rytmistrovi, který trápil své poddané, jak mohl, na světě. A přitom během svého působení v Tachově Husmann zahájil výstavbu prvních skláren, z jeho podnětu bylo v kraji založeno i mnoho farem, o klášteře ani nemluvě. Vybuoval zde také několik mlýnů. Jeden „Husmannův mlýn“ z roku 1645 stojí dodnes a patří k památkám, na které jsou zdejší lidé hrdí. Přesto pověsti o jeho krutosti kolují mezi lidmi dál.

Johann Philipp Husmann se dožil sedmdesáti let. Po jeho smrti převzala vládu nad městem jeho druhá žena a obávaný rotmistr byl pochovaný vedle své první manželky právě v paulánském kostele. Ještě dlouho potom se tradovalo, že Husmannův duch za obzvlášť příznivých nocí kostel opouští a vydává se na projížďku krajem. Ohnivé čtyřspřeží letí kupředu jako vítr a běda, když se mu někdo připlete do cesty. Ale kdo by se procházel po lukách mezi půlnocí a rozedněním?

³ Hraběcí rod pův. z Jižního Tyrolska a kantonu Graubünden ve Švýcarsku.

3. HORŠOVSKÝ TÝN

„Zato, žel, se poměrně málo pěstuje (...) knírač čili pinč stájový, pěkně fousatý, střapatý, ježatý a chlupatý, v barvě sůl a pepř, chlapík čilý a mužsky veselý, velký rváč a hlídač před Hospodinem: správný a důmyslný pes, který by měl zlidovět. Buď vzdána čest Horšovu Týnci za to, že z nedostatku jiné světské slávy se věnoval chovu kníračů s nejveselejšíma očima na světě,“ píše Karel Čapek v knize *Měl jsem psa a kočku*. Ale v minulosti světská sláva Horšovský Týn tak úplně neminula, alespoň co se týče původního biskupského hradu, později přestavěného na půvabný renezanční zámek.

Menší biskupský dvorec stával v Horšově na obchodní cestě z Řezna do Čech už ve 12. století, ale časem přestal z fortifikačních důvodů vyhovovat tehdejšími požadavkům, a tak byl na skalnatém ostrohu nad řekou Radbuzou nedaleko Horšova v kupecké osadě zvané Týn pražským biskupem Janem III. z Dražic vybudovaný opevněný raně gotický kamenný hrad kastelového typu, ze kterého se dochovala raně gotická kaple. V návaznosti na nový hrad, středověké sídlo vybudované v duchu burgundské gotiky, vzniklo na sklonku 13. století v bezprostřední blízkosti hradu také městečko Horšovský Týn.

Po husitských válkách hrad přešel z církevní rukou do majetku šlechtických rodů. Tím prvním byl rod Ronšperků z Poběžovic. Za zmínku stojí zejména Zdeněk Dršťka a Dobrohost z Ronšperka, který dostal hrad i s městem a panstvím do zástavy za věrné služby na počátku panování Jiřího z Poděbrad. Jenže Dobrohost rozhodně nepatřil k těm nejvěrnějším. Ačkoli mu král dal do zástavy rozlehlé horšovskotýnské panství v pevném přesvědčení, že v Dobrohostovi získal oddaného příznivce, Dobrohost – navzdory svému jménu – se necítil být králi příliš zavázaný. V roce 1465 se stal významným členem Jednoty zeleňohorské, svazu české katolické opozice proti Jiřímu z Poděbrad, a tím se postavil na stranu králových nepřátel. Matyáš Korvín ho dokonce jmenoval svým prokurátorem a později Dobrohost skončil v táboře stoupenců Vladislava Jagellonského.

Po smrti Dobrohosta z Ronšperka se stal neomezeným pánem hradu i panství jeho syn Wolf. K tomuto Ronšperkovi se váže temný příběh jedné z nejmůtnějších bílých paní, které kdy na českých šlechtických sídlech pobývaly.

Pověst praví, že v dobách, kdy se urozený hrabě Wolf z Ronšperka stal pánem Horšovského Týna, nastaly v kraji neobyčejně zlé časy. Poddaní si zoufali víc než obvykle, měšťané se strachovali a ani mezi panskými stavy se nenašlo jediného člověka, který by stál o přízeň hradního pána. A protože se tak dlouho chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne, i trpělivost poddaných jednoho dne přetekla. Lidé se vzbouřili a podali stížnost k soudu v Plzni. Zakrátko soud krutého Wolfa předvolal, pokáral ho a přikázal mu, aby se svými poddanými jednal lépe.

Wolf byl pyšný, zpupný a přesvědčený, že je v právu, ale na druhou stranu věděl, že by mu nepomohlo, kdyby na jeho panství nastaly nějaké vzpoury, a tak si začal zlost vybíjet v boji. Účastnil se mnoha válečných tažení, a když byl mimo domov, s počestností si příliš starostí

nedělal. Zakrátko zvěsti o jeho zálibě v cizích ženských doletěly až do Horšovského Týna, ale jeho žena se Wolfa bála natolik, že by si nikdy nedovolila jediným slovem maželovi nevěru vytknout. Místo toho se trápila víc a víc, až byla tenčí než vrbový proutek a průsvitnější než pavučina. Její byvší krása zmizela, Wolf si jí přestal všimnout a přivedl si na zámek mladou a krásnou dívku, se kterou by se nejradši oženil. Jenže co s nepohodlnou stárnoucí a věčně utrápenou manželkou? A tak jedné noci podstrčil ženě silný lektvar, po kterém upadla do hlubokého spánku, a zaživa ji zardil v podzemních kobkách hradu. Na druhý den se v rychlosti oženil s mladou krasavicí a zdálo se, že tím bude celá záležitost uzavřená. Jenže nebohá žena, zaživa zarděná v katakombách, se po čase vrátila v podobě bílé paní a začala svého krutého muže ve spánku strašit. V kraji se začalo šířit, že se hradní pán pomátl na rozum. Wolf prý začal uléhat ke spánku ve dne a v noci se raději upíjel do bezvědomí, než aby se dobrovolně setkal s přízrakem zoufalé ženy, kterou odsoudil k tak strašné smrti. Když zemřel, slýchali prý lidé ve zdejší kraji za temných nocí zoufalé vytí vlka, které ustávalo až k ránu. A protože Wolf znamená německy vlk, říkalo se, že jde o hradního pána, převtěleného do podoby divokého zvířete, kterému svědomí nedovolí v klidu odejít k věčnému odpočinku.

Podle dochovaných historických pramenů víme, že přibližně okolo roku 1530 zemřela Zikuna, první žena pána z Horšovského Týna, a Wolf tedy skutečně ovdověl. I když mu tehdy bylo už šedesát let, znovu se oženil s mladou šlechtičnou Kateřinou z Lobkovic. Ale jestli Zikuna odešla ze světa sešlostí věkem, na následky nějaké choroby anebo násilnou smrtí, zůstane patrně i nadále tajemstvím.

Rod Ronšperků vlastnil horšovskotýnské panství do roku 1535, kdy je získali za 8 482 kop českých grošů Lobkovicové. V roce 1547 vznikl ve městě rozsáhlý požár, který poškodil také hrad, a tak došlo na zásadní přestavbu, asi nejdůležitější v celé historii tohoto objektu, a polorozbořený hrad se proměnil v honosné a reprezentativní šlechtické sídlo. Je zajímavé, že zámecký objekt Horšovský Týn už nebyl po této renezanční přestavbě v 16. století nikdy znovu výrazně přestavován, a tak se dochoval až na několik menších pozdějších zásahů v původní podobě, která vznikla před několika sty lety, do dnešních dnů.

K těm pozoruhodnějším zámeckým pánům z Lobkovic patřil dozajista Vilém starší Popel, luterán a jeden z vůdců stavovského povstání. Protestoval proti přijetí Ferdinanda II. na český trůn a za Fridricha Falckého se stal nejvyšším hofmistrem. Po porážce českých stavů na Bílé hoře byl odsouzený k trestu smrti a ke konfiskaci majetku. Na přímluvu nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha, jeho strýce, byl trest smrti později pozměněný na doživotní žalář, a tak Vilém strávil zbytek života uvězněný nejprve na Pražském hradě a později na zbirožském zámku. Horšovský Týn koupil v roce 1622 takzvaně za babku – za 200 tisíc rýnských zlatých – jako levný pobělohorský konfiskát štýrský hrabě Maximilian z Trauttmansdorffu. O tomto muži se traduje půvabná pověst: za života prý byl hrabě velký milovník zvíře. Rád jezdil na lovy, zřídil bažantnici a oboru pro divočáky, a jednou si dokonce přivezl bílého jelena, kterého si velice oblíbil. Chodil se na něj dívat do parku den co den, rozmlouval s ním a když mu přestaly sloužit nohy, opatřil si kolečkové křeslo a nechal se za svým jelenem vozit. Šel čas a hrabě byl čím dál churavější. Jakmile pochopil, že jsou jeho dny sečteny, požádal komorníka, aby mu přisunul postel k oknu. Počkal, až bílý jelen přijde na dostřel, a stiskl spoušť své kulovnice. Ve chvíli, kdy střela zasáhla nic netušící zvíře, hrabě vydechl naposledy.

Jeho duch v zámku dodnes údajně straší. Prý trpí za to, že zastřelil nevinné zvíře, které miloval více než lidi a nesnesl pomyslení, že by se z jeho krásy mohl radovat někdo jiný. Je otázkou, zdali přízrak hraběte z Trauttmansdorffu straší na zámku v Horšovském Týnu společně se zdejší bílou paní, anebo jen tehdy, když nebohý duch paní z Ronšperka odpočívá v katakombách starého hradního sklepení.

Ve vlastnictví rodu Trauttmansdorffů zámek zůstal po tři století, aby se poté kolo osudu opět otočilo a historie se de facto zopakovala. Kdysi koupili Trauttmansdorffové horšovskotýnské panství jako levný konfiskát, protože stáli na straně vítěze – v roce 1945 jim byl na základě Benešových dekretů majetek naopak zkonfiskován, jelikož stáli na straně poražených.

Z tohoto posledního období horšovskotýnského panství pochází také zápis ve vzpomínkové knize *Obrázky ze staré školy* Františka Weniga:

„Otec byl postavy menší, poněkud tělnatý, ale jinak zevnějšku vůbec úhledného. Patrně v Domažlicích navykl si oblékat se prostě sice, ale vždy s jakýmsi vkusem a s vybranou čistotou a pečivostí. Tváře, brada

i hořejší ret byly vždy hladce vyholeny, toliko po stranách obličejů a od krku k bradě nosil po tehdejšímu způsobu krátký vous. „Pačesů“⁴ na sobě a na nás a ani na školních dětech nestrpěl. Chování jeho společenské vyznamenávalo se zvláštní dvorností a k té nás také vedl. Rád vypravoval, že dvornost vynesla mu vlastně školu stankovskou.

Když roku 1834 jednalo se o to, aby školu tu převzal definitivně, patron nejevil k tomu mnoho chuti. I vypravil se otec do Horšova Týna k řediteli panství, jenž měl v té věci činiti návrh patronu. Došel do zámku příliš záhy, nezastihl ředitele ještě v kanceláři a čekal na něho na dlouhé zámecké chodbě. V tom choť patronova, kněžna Trauttmansdorffová, ubírajíc se ze zámecké kaple, šla chodbou a blížila se k ubohému stankovskému provisoru, kterého honem napadlo, políbíti obrubu pláště kněžnina. Tento projev dvornosti zalíbil se patrně kněžně; zastavila se a otázala: „Wer ist er und was will er hier?“⁵ Vyslechnuvši otcovy odpovědi, odešla. Jak otec později zvěděl, povolala kněžna ještě téhož dne ředitele k sobě a projevila rozhodné přání, aby dostalo se školy otci definitivně.“

4) dlouhých vlasů

5) Kdo jest on a co tu chce?

4. KLENOVÁ

„V té řece Nilu jsou rozličné ryby, jež by dlouho bylo vyčítati, některých však toliko potvor dotknu, jako předně krokodilův. To zvíře jest čtvernohé, dlouhé a nízké, šeredné, hrozné a škodlivé, některé 5, 6, 10 až i dvacet loket dlouhé i s ocasem, kterýž obyčejně tak dlouhý má, jak samo dlouhé jest; a tři dni před tím, nežli jsme do Cairu přijeli, pravili nám na cestě, že jsou jednoho krokodila živého tak hrubého do města přinesli, že jsou ho na dvou velbloudích svázaného nésti musili. (...) Jest ukrutná potvora, lidi napořád i hovada, co uloviti může, žere a pohltá, a tak velikého hrdla jest, že holemé pachole, v pěti aneb šesti letech, pohltiti může; obyčejně pak ocasem poráží a potom zuby uchytí; zvláště kteříž se koupají aneb k vodě blízko jdou, tu za nohu aneb za ruku uchytí; někdy jezdcé s koněm aneb oslem do vody vtrhne a sežere; někdy kdo se málo na vodu s lodí vyskytne, z lodí ho strhne. A často do vesnic v noci aneb ve dne běhají, a kde děti napadnou, je požirají, jakož se pak kolikráte přihodí, že když na ně vycházejí a některého chytíce vykuchají, dvě, tři, víc aneb méně dětí celistvých a za čerstva pozřených nacházejí. O něm jest přísloví: Crocodili lachryma, totiž 'slzy aneb pláč krokodilův', protože máje snísti aneb požra člověka, pláče a slzy v hojnosti vypouští, jakoby ho litoval; kteréžto přísloví o lidech ošemetných, kteříž člověka vůči litují, a krom očí rádi by ho na lžici vody utopili, aneb kteříž člověka pod jakoukoli zástěrou pobožnosti a křesťanské citedlnosti sužují atd. se mluví.“ (Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic: *Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii*, 2. díl, 19. kapitola)

Rozsáhlá impozantní ruina středověkého hradu Klenová shlíží do údolí ze strmé skály asi deset kilometrů od Klatov na Šumavě. Poprvé je hrad připomínáný roku 1291 jako jeden z ochranných bodů obchodní stezky z Čech do Bavorska, kdy patřil rodu pánů z Klenové a Janovic. Tak tomu bylo až do začátku 16. století. Vnitřní hrad měl obdélníkový tvar, na severozápadní straně zúžený. K nejstarším částem hradu patřila nezbytná hladomorna a dominanta hradu – hranolová věž se schodištěm, které bylo vestavěné do zdi této věže. Palác, původně na východní straně horního hradu, byl v první polovině 15. století doplněn o sever-

Pozoruhodná místa Čech, Moravy a Slezska

ni a jižní křídlo, a také o opevnění parkánu okolo vnitřního hradu s bránou na jižní straně.

Celý objekt byl obehnaný dvěma pásy hradeb a příkopem. Poté hrad vlastnili po nějakou dobu Švihovští z Rýzmburka a páni z Rožmitálu, od kterých celý objekt odkoupil Jiří Harant z Polžic a Bezdržic. Na hradě Klenová se proto narodil roku 1564 nejslavnější příslušník této šlechtické rodiny, jeho syn Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic. Tento významný spisovatel, skladatel, humanista a cestovatel, autor slavného cestopisu o putování přes Benátky do Svaté země a do Egypta, byl mimo jiné

komorník Rudolfa II., dvorský rada císaře Matyáše a za vlády Friedricha Falckého prezident české komory. Dokonce spatřil krokodýla na vlastní oči, jak je patrné z výše uvedeného úryvku. Poté, co konvertoval k traktivismu a přidal se ke vzbuřeným stavům, byl po bitvě na Bílé hoře zajat a spolu s dalšími šestadvaceti českými pány 21. června 1621 na Staroměstském náměstí popraven. Přibližně v té době bylo k jeho domovskému hradu přistavěno nové renezanční křídlo a začátkem 17. století byl při hradební zdi vybudovaný dnešní zámek. Majitelé se však začali na Klenové často střídat a poté, co hrad opustil jeho poslední feudální držitel, začal objekt chátrat. V roce 1832 však panství získal Joseph Phillip Eduard Stadion z Thannhausenu, který zahájil rozsáhlé opravy zuboženého hradu a následně i výstavbu nových částí. V průběhu let 1834–1836 vystavěl v místech byvšího opevnění novogotický zámek. Z té doby pochází také hradní kaple s půlválcovou baštou a ochozem. Tato investice ho však natolik finančně vyčerpala, že musel později Klenovou prodat. Objekt zakoupil zámožný měšťan František Václav Veith, který mj. na zámek pozval významného českého malíře Josefa Navrátila a pověřil ho výzdobou vnitřních prostor. Od šedesátých let 20. století slouží hrad i zámek veřejnosti především jako výstavní prostory Galerie Klatovy Klenová, kde se koná řada kulturních akcí.

5. RABÍ

Stará pověst vypravuje, že „hrady Rabí, Prácheň a zaniklá Labuť patřily třem svorným bratrům. Hrady svoje spojili prý vysokými, koženými mosty. Hrozilo-li jednomu z bratří nebezpečí, spěchali mu druzí na pomoc a společnou mocí odrazili útok nepřátel.“ (Josef Pavel: *Pověsti českých hradů a zámků*)

Gotický hrad Rabí byl vybudovaný kolem roku 1300 na návrší nad řekou Otavou nedaleko Sušice, jeho zakladateli byli patrně páni z Velhartic, kteří v té době obývali hrad Budětice. Vybudovali zde majestátní palác se schodišťovou věží, který měl sloužit jak k bydlení, tak pro případnou obranu před nepřáteli. Také proto bylo kolem hradu vybudované opevnění s dělovými baštami. V druhé polovině 14. století se majiteli hradu stali páni z Rýzmburka, kteří už tak rozsáhlý komplex ještě rozšířili o nové předhradí a dvě věže. Přesto byl hrad v období husitských válek dvakrát dobytý husity. A bylo to právě při druhém obléhání hradu v roce 1421, kdy přišel Jan Žižka o druhé oko. Husité hrad sice dobyli, ale legendární husitský vojevůdce definitivně oslepl.

V roce 1479 se stal majitelem hradu zemský sudí Půta Švihovský. Tento rod vložil do budování a zvelebování svého majetku, tedy i hradu Rabí, nemalý obnos. Také tyto aktivity způsobily, že Švihovští – jeden z tehdejších nejbohatších rodů v Čechách – museli Rabí v roce 1549 prodat. Novým majitelem se stal Vilém z Rožmberka, ale hrad už nikdy nenabyl původního věhlasu. Začal postupně chátrat, během třicetileté války byl vypleněn a poté začal pustnout. Přesto je Rabí do dnešních dnů nejrozsáhlejší zříceninou v Čechách.

Pověsti, spojené s hradem, se vztahují zejména k dávné době, kdy Rabí měli v majetku Švihovští. Vypráví se, že k jejich úpadku přispěla nemalou měrou také studna, jejíž vybudování přišlo hradní pány na víc, nežli stál celý hrad. Během hloubení studny se totiž přišlo na to, že je zapotřebí prokopat celou skálu, na které Rabí stojí. Po jejím dokončení studna budila nesmírný obdiv a všichni, kdo pohlédli do její nekonečné hlubiny, mívali potom těžké sny. V hlubinách se prý zjevovaly neznámé příšery a šumění vody bylo tak dunivé, že se o člověka pokoušely mdloby. Jednou někoho napadlo, že by mohl zjistit, jak hluboká studna ve

skutečnosti je a kde končí voda, shromažďující se na jejím dně. Spustil do studny živou kachnu, které přivázal na nohu dlouhý provázek. Kachna prý vyplavala na hladinu rybníka až v nedaleké vsi Žichovice, proměnila se v holubici a odletěla neznámo kam.

S postavou Půty Švihovského, jednoho z nejznámějších majitelů hradu, je spojena půvabná pověst o tzv. čertovi z Rabí, kterou zpracoval také Ladislav Stehlík v knize *Země zaslíbená*: „Pan Půta Švihovský si přivezl z cizích krajin na svůj hrad Rabí malou opici a velmi si ji oblíbil. Jednou musil odjet z hradu, nařídil však přísně služebnictvu, aby zvíře bedlivě opatrovalo. Jeden služebník nechal otevřené okno, a když se vrátil do komnaty, byla opice tatam. Sháněli se po ní v celém hradě, ale ta už běhala v lese u Hejné. Tam ji náhodou zahlédl jeden z Hejnenských, a domnívaje se, že vidí čerta, běžel úprkem sdělit tuto zprávu do vsi. S vidlemi, kosami i sekerami blížil se ozbrojený zástup vesničanů k lesu a po vzrušující honbě nesl ubitou opici jako trofej přímo na rábský hrad. Nepřejte si slyšet lamentace páně Půtovy, kterými je uvítal. Od té doby musili platit zvláštní daň, zvanou opičí, a sousedé z okolních vsí neříkali Hejné jinak než bláznivá Hejná.“

6. LIBÍN

Šumava bývá tajemná, čarovná, zadumaná, dramatická, každý si může najít vlastní důvod, proč se sem celý život vracet. Není to obtížné a nelze se divit, okouzila už tisíce návštěvníků i mnoho umělců, pro něž se stala silnou inspirací. Josef Váchal ji nazval očarovanou, Jaroslav Seifert vycítil její něhu, šumavský rodák z Horní Plané Adalbert Stifter vnímal především její pestrost. Šumava Antonína Dvořáka byla klidná, Ladislav Stehlík ji ctil jako tradiční a Janu Nerudovi se jevila romantická. Pro Karla Klostermanna to byla srdeční záležitost. Podobně Libín, jeden z nejvyšších šumavských vrcholů, může na každého působit odlišně, ale nikoho nenechá lhostejným. Je nepřehlédnutelný a ve své úctyhodné, více než tisícimetrové výšce ční nad krajinou jako přísný strážce. Možná že hlídá nejenom lesní klid, ale i vzácné Prachatice, staré městečko s úctyhodně zachovalým historickým jádrem, které se těší jeho ochraně už deset dlouhých století.

V Čechách není mnoho městských komplexů, kde by se dochovalo historické renezanční jádro včetně hradeb v takové ucelenosti, jako právě v Prachaticích. Poprávu byly v roce 1981 vyhlášeny Městskou památkovou rezervací. Významné domy se ve své většině dočkaly opravy a památky byly zrestaurovány. Když člověk spatří všechny ty výstavní fasády a neuvěřitelná sgrafita, nestačí žasnout. Zdejší stavební památky totiž zdaleka přesahují rámec pouhého doteku časů minulých.

Místo zvané Prachatice je doloženo už v 11. století jako překladiště zboží, první zmínky jsou ještě starší. Koncem 10. století byl v Prachaticích vysvěcený první křesťanský kostel v kraji, první historický důkaz o obci Prachatice se datuje k roku 1088 a souvisí se solnou cestou, známou jako Zlatá stezka. Přehledně o tomto tématu pojednává pořad v městském muzeu na náměstí, v působivém renezančním Šitrově domě. Mimo jiné se zde uvádí, že v roce 1323 obdrželo město za stálé platby vyšehradským proboštům právo používat příjmy z mýtného na solné stezce pro své vlastní účely. Šlo de facto o jistý druh pronájmu, který byl ovšem výhodný pro obě strany. Někde tady se začíná psát historie nesmírného rozkvětu Prachatic,

města krásného, starobylého a v mnohém i pro dnešního návštěvníka překvapivého. Bývá nazýváno bránou Šumavy, je proto vhodné jako výchozí bod k šumavským toulkám a poznávání tohoto jedinečného, neopakovatelného kraje.

V dávných dobách byly země propojené nikoli silnicemi, železnicemi či leteckými koridory, ale obchodními stezkami. Jejich síť byla hustá a v rámci Evropy lze říct, že Čechy byly jakousi jejich křížovatkou. Obchod se stále rozvíjel, bylo třeba převážet stále více zboží. Sever a jih spojovala frekventovaná Jantarová stezka, probíhající moravskými úvaly. Zlatá spojnice Bavorska a Čech vedla přes Šumavu a mezi Prachaticemi a Pasovem putovaly karavany soumarů – především se solí. Dnešní Prachatice vznikly na počátku druhé poloviny 13. století v kotlině sevřené pěti vrchy, jimž na jihu vévodí nejvyšší Libín, dnes oblíbené výletní místo s restaurací a rozhlednou.

Libín opravdu nelze přehlédnout. Je to výrazný orientační bod v krajině, ale přesto se pro mnohé stal osudným. Jelikož patří ke kopcům, které jsou hustě zalesněné, neznalý poutník tu snadno zabloudí. To se stalo i jedné ženě z Prachatic, která se jmenovala Božena a byla to vyhlášená kořenářka. Jednoho dne se vydala na Libín hledat léčivé byliny, a tak chodila nahoru dolů a křížem krážem s pohledem upřeným k zemi. Nedávala pozor, kudy se ubírá, a když se začalo smrákat, s údivem zjistila, že netrefí domů. Volání o pomoc bylo zbytečné, v hlubokém lese nebylo živáčka, a tak si Božena vyhlédla místo, kde přenocuje. Ráno moudřejší večera. Prohlubeň mezi dvěma silnými kořeny vysokého smrku si vystlala chvojím, ulehla a v tu ránu usnula. Les tiše šuměl a Libín obestřela tma. A potom nastala půlnoc. V koruně stromu se ozvalo zlověstné zahoukání sovy, země se otevřela a Božena zmizela z povrchu zemského. A padala, a padala, a padala.

Kořenářka padala do nitra hory hodnou chvíli, až dopadla na tvrdou zem. Kupodivu se jí nic nestalo, a tak si protřela ještě rozespálé oči a rozhlédla se kolem sebe. Byla v obrovské jeskyni, ozářené několika loučemi. Uprostřed seděl na velkém pařezu jakýsi divý muž a výhrůžně cenil zuby. Jenže Božena měla pro strach uděláno, a tak vyskočila, založila ruce v bok a pustila se do chlapa trůnícího na pařezu, co to má znamenat a kdo to kdy viděl, aby ji nějaký divous budil uprostřed spánku. Stačí, že zabloudila, stačí, že se do večera nevrátila domů

a musela přenocovat na Libíně, a teď ještě tohle?! A kdo vůbec je, že se opovažuje tak nehorázně rušit Boženu ze spaní?

Z pařezového muže se vyklubal loupežník, který před stovkami let řádil na Zlaté stezce a přepadal kupce. A protože mu to nestačilo, občas někoho jen tak pro zábavu zamordoval. Po smrti se ocitnul v pekle, ale moc dlouho tam nepobyl, protože neměl úctu ani před samotným Luciferem, a tak ho zakleli do Libína, kde bude sám jako kůl v plotě a nikomu už nebude škodit. Jenže ouha, v tak vysoké šumavské hoře není bůhvíjaké teplo, takže loupežníka chytlo revma.

Když libínský divous viděl, že přímo nad ním spí kořenářka, dlouho se nerozpakoval a povolal ji k sobě, aby ho vyléčila. Jenže to neznal Boženu. Byla to poctivá kořenářka, která pomáhala jen poctivým lidem, a tak popadla první klacek, který měla po ruce, a už loupežníka mlátila hlava nehlava. Libínský loupežník by se snad ubránil, ale to by nesměl mít revmatem zkroucené ruce i nohy, a tak jen naříkal, sténal a prosil, ať toho Božena nechá, že jí nechtěl ublížit, že ho to moc bolí a tak podobně.

Božena měla srdce na pravém místě. Když viděla, že už je loupežník samá modřina, slitovala se nad ním. Poručila mu, ať rozdělá oheň, uvaří odvar z lopuchu a ještě bůhvíjakých bylin, a nabídla mu obchod. Když ji bezpečně dopraví až k prvnímu domu v Prachaticích, ona mu každý měsíc nechá na úpatí Libína léčivou směs, která mu od revmatu sice nepomůže, ale uleví.

Loupežník vypil odvar, trochu se mu ulevilo a za chvíli Božena stála u domu prachatického ponocného, který se právě vracel z noční pochůzky a velice se divil, kde se tam Božena bere. A protože to byla opravdu poctivá ženská, každý měsíc nechávala loupežníkovi z Libína v dutině jednoho starého smrku pytlík nasušených bylin. Ale jestli mu opravdu pomohly a revma polevilo, a tom už pověst neříká nic.

POZORUHODNÁ MÍSTA ČECH, MORAVY A SLEZSKA

Magdalena Wagnerová

Fotografie Pavel Jeřábek, Magdalena Wagnerová, Depositphotos,

Yan&baara Čelikovských – YBstudio

Odborný poradce PhDr. Josef Svitavský

Redakce Magdalena Žáčková

Sazba a grafická úprava Petr Sýkora

Vydal Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT,

Bělohorská 2, 169 00 Praha 6, www.plotknihy.cz,

jako svou 420. publikaci

Tisk Těšínské papírny, s.r.o.

Vydání první, Praha 2023

ISBN 978-80-7428-446-5